

На жаль, підприємств, які використовують стратегію росту в державі, значно менше, а це вказує на необхідність системного підходу до вивчення цієї проблематики

Висновки. Досягнення стратегічних цілей можливе лише за врахування та виконання завдань кожної функціональної частини стратегії ЗЕД. Внаслідок диверсифікації ринків збуту підприємства, у перспективі кожна з частин матиме різну вагу, залежно від ментальності, традицій та тарифної політики кожної країни-партнера.

1. Ансофф И. Стратегическое управление / Пер. с англ. – М.: Экономика, 1989. –460 с. 2. Будзан Б. Менеджмент в Україні: сучасність і перспективи. – К.: Основи, 2001. –168 с. 3. Жаліло Я. Економічна стратегія як категорія сучасної економічної науки// Економіка України. – 2005. – № 1. – С. 19–27. 4. Економічний словник-довідник / За ред. С.В. Мочерного. – К.: Femina, 1995. – 348 с. 5. Наливайко А.П. Теорія стратегії підприємства. Сучасний стан та напрямки розвитку: Монографія. – К.: КНЕУ, 2001. – 264 с. 6. Минцберг Г., Куинн Дж. Б., Гошал С. Стратегический процесс. – СПб.: Питер, 2001. –274 с. 7. Стратегія економічного і соціального розвитку України 2004–2015 рр. “Шляхом європейської інтеграції” / А.С. Гальчинський, В.М. Гець. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – С. 36–45. 8. Chandler A.D. Strategy and Structure; Chapters in the History of the Industrial Enterprises, MIT Press, Cambridge, Mass. – 1962. – P. 16. 9. Тези доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції “Маркетинг та логістика в системі менеджменту”. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2006. – 428 с.

УДК 657.446: 334.012.64 (477)

С.В. Філіппова

Одеський національний політехнічний університет,
кафедра обліку, аналізу і аудиту

АНАЛІТИЧНА СКЛАДОВА МЕНЕДЖМЕНТУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ І МАЛИЙ БІЗНЕС

© Філіппова С.В., 2007

Розглянуто проблему розвитку аналітичної складової менеджменту податкової системи України. Обґрунтовано як методологічну основу її розвитку економічний аналіз та запропоновано шляхи та механізми його впровадження.

The problem of development of analytical constituent of management of the tax system of Ukraine is considered. Development of economic analysis grounded as methodological basis and ways and mechanisms of his introduction are offered.

Постановка проблеми. Трансформація економіки України шляхом інтенсивної інтеграції в світовий економічний простір вимагає узгодженості дій систем державного регулювання і управління економікою. Ця вимога стосується всіх складових її елементів, зокрема, податкової системи. Відповідно, менеджмент податкової системи об'єктивно потребує розширення та якісного оновлення свого складу і змісту.

Розрив між темпами розвитку податкової системи і темпами розвитку підприємництва, що позначився, особливо помітний відносно стану малого бізнесу, якому сьогодні належить важлива роль в економічному і соціальному житті України, як і в промислово розвинених країнах, де його частка становить до 70 % валового національного продукту.

Тому вирішенням зазначеної проблеми можна підсилити зворотний зв'язок суб'єкта податкової системи (держави) із платником податків через ланцюжок “дохід дрібного підприємця (представника малого бізнесу) — податки — дохід держави”, активніше впливати на розвиток підприємництва загалом.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням оподаткування малого бізнесу традиційно приділяється значна увага. Досліджуються проблеми гармонізації оподаткування, розробки податкової політики держави, можливості розвитку податкової системи за рахунок застосування сучасних комп'ютерних технологій і програмного забезпечення та ін. [1]. Достатньо глибоко опрацьовуються тенденції і проблеми розвитку малого бізнесу [2, 3] і причинами, що стримують його зростання, називають недосконалість податкової системи в різних аспектах її прояву (ставки, пільги, суперечність законодавчої бази тощо). Активність спостерігається і у напрямі модернізації технологій менеджменту усередині податкових структур [4–5].

Отже, і теоретики, і практики багато уваги приділяють формуванню і оцінці дії фіскальних інструментів, розглядаючи їхні наслідки всередині і поза податковою системою. Тобто основним напрямом діяльності фіскальних органів нині є максимально можливе виявлення засобів, що підлягають оподаткуванню, і насамперед, — засобів, прихованих від держави, — доходів тіньової економіки. Це частково виправдано, оскільки перерозподіл засобів з підконтрольної державі економіки в тіньову набув в Україні значних розмірів. Водночас проблеми малого бізнесу цікавлять більше самих підприємців і економістів-теоретиків.

Такий підхід не сприяє ні розвитку підприємництва, ні вдосконаленню менеджменту податкової системи. Для надання цим процесам комплексного і системного характеру механізм функціонування податкової системи необхідно доповнити новими елементами, використання яких дасть змогу активніше брати участь в процесах державного планування економіки України і стимулювання розвитку підприємництва, суттєво впливати на підприємницькі процеси.

Цілі статті. На основі систематизації останніх публікацій і даних моніторингу розвитку податкової системи в статті зроблено спробу розглянути один з важливих аспектів означеної проблеми — розвиток аналітичної складової менеджменту податкової системи України. Цілі статті — обґрунтувати необхідність розвитку аналітичної складової і доцільність використання економічного аналізу як її інструменту.

Основний матеріал. Системне вдосконалення менеджменту будь-якої установи або підприємства припускає прискорення управлінських процесів і активізацію зворотного зв'язку в системі управління. Аналітична складова менеджменту податкової системи сьогодні не може сприяти розв'язанню цієї задачі через свою бюрократію і спрямованість на адміністрування в податковій сфері. Тому їй необхідний такий інструментарій, за допомогою якого можна досягти якісно нового рівня аналітичного забезпечення всіх управлінських процесів, що відбуваються в податковій системі та її зовнішньому середовищі. Цей інструментарій має сприяти розвитку двох об'єктів — менеджменту самої податкової системи та її об'єкту підприємницьких процесів.

Таким комплексним інструментом є економічний аналіз. Аргументів на його користь декілька:

- по-перше, інформаційна база податкової системи формується на підставі даних податкового обліку, які значно відрізняються від даних управлінського і реального стану справ, що не дає можливості з'ясувати дійсні причини банкрутства, збитковості та ін.;
- по-друге, фінансовий аналіз, що проводиться на основі обов'язкових форм звітності, не дає об'єктивної характеристики підприємства;
- по-третє, неухильно зростає чисельність платників податків за рахунок розвитку малого бізнесу. Багато хто з його представників вибирає форму з мінімальним об'ємом обов'язкової звітності. Тим самим звужується інформаційна характеристика підприємництва;
- по-четверте, підприємці сьогодні все частіше ведуть управлінський облік, хоча не завжди в повному об'ємі і трансформуючи його під свої потреби.

Проте, просто використовувати традиційні прийоми і методи економічного аналізу як основу вдосконалення аналітичної складової менеджменту податкової системи характеристики явно недостатньо. Необхідно конкретизувати його об'єкт, визначити сфери і частоту застосування, розробити організаційний механізм реалізації.

Узагальненим об'єктом економічного аналізу в податковій системі повинна стати сукупність всіх платників податків, що здійснюють підприємницьку діяльність в конкретному районі (області), у двох групах: 1) приватні підприємці, 2) приватні підприємства і товариства з обмеженою відповідальністю. У кожній з цих груп необхідно класифікувати платників податків і за формами оподаткування, і за домінуючим видом діяльності. Крім того, платників другої групи доцільно розділити на крупні, середні і малі підприємства.

Запропонована класифікація може стати основою розробки комплексу методик економічного аналізу як стандартна процедура. Її особливістю є використання категорії “середні підприємства”, статус яких не визначений в законодавстві України. Проте виділення такої групи підприємств як приватного об'єкта аналізу є вкрай важливим для спостереження тенденцій розвитку підприємницьких процесів, оцінки ефективності застосування податкових пільг та ін., оскільки саме цей тип підприємств є віддзеркаленням “успіху” комбінації двох складових — податкової і підприємницької.

Класифікацію сформовано й апробовано в результаті досліджень, проведених автором в період 1997–2006 рр. [5, 7]. Останні підтвердили, що розвиток малого бізнесу відповідає загальносвітовим тенденціям формування гнучкої економіки, поєднання різних форм власності й адекватної їм моделі господарства, в якій реалізується складний синтез конкурентного ринкового механізму і державного регулювання крупного, середнього і дрібного виробництва. Тому під час формування інформаційних баз податкової системи держави необхідно враховувати їхнє видове співвідношення і тенденції розвитку.

Критерієм розмежування малих, середніх і крупних підприємств вибрано єдині норми чисельності [2], введені Європейською комісією в 1996г. для обліку якісних змін малого бізнесу.

У всіх галузях економіки України впродовж цього періоду спостерігається повільне кількісне зростання малого бізнесу. Хоча дотепер ядро підприємницького сектора в Україні сьогодні становлять малі підприємства на рівні 74,8 %, тоді як в країнах Європейського Союзу — 92,5 %. Розподіл за видами господарської діяльності також загалом відповідає світовим тенденціям: у оптовій і роздрібній торгівлі — 46 %, промисловості — 15,8 % від загальної кількості малих підприємств України. В Одеській області за 2001 р. їхня кількість з розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення зросла на 5 одиниць і становила 43, проте вже в 2001г. зростання становило всього 13,2 % проти 22,6 % в 2000 р., у 2002 р. — 11,6 %, в 2003 р. 12,5 %, в 2004 р. — 7,4 % [6].

За даними Одеського обласного управління статистики [6] динаміка розвитку малого бізнесу в Одеській області загалом позитивна: з кожним роком спостерігається стійке зростання (з чисельністю працівників до 50 осіб). Частка малих підприємств в промисловому секторі за останні роки повільно, але стабільно зростає і становить 15–16 %. Водночас з 37652 зареєстрованих малих промислових підприємств в 2001 р. реально функціонувало тільки 28390 од. (75,4 %), що дещо перевищувало показник за малими підприємствами загалом (74,8 %). У 2003 р. показники впали до 200,2 тис. од., або 73,4 %, в 2004 р. — 72,2 % (у Одеській області — 79,2 % і 77,9 %) [6].

Результати досліджень показали, що дані, використовувані регіональними відділеннями ДПА під час складання аналітичних довідок, часто надані органами статистики. Вони можуть відставати за термінами і не завжди відповідають дійсності внаслідок узагальнення, тому не відображають багатьох аспектів діяльності підприємств (причин плинності кадрів, реорганізації, збитковості та ін.). Керувати розвитком малого бізнесу на їхній основі ризиковано, тому неприпустимо. Податковій системі треба створювати власну незалежну інформаційну базу, яка відстежуватиме тенденції розвитку платників податків за видами діяльності, темпами розвитку тощо.

Сфера і частота застосування економічного аналізу визначаються метою його проведення. Однею з сфер є аналіз наслідків податкового регулювання у вигляді моніторингу пільгових підприємств, спостереження та оцінювання зв'язку між ефективністю малого бізнесу і податковим тягарем.

Домінуюча сьогодні думка про необхідність ліквідації пільг оподаткування є не зовсім правильною, оскільки пільги в оподаткуванні є реальним механізмом впливу держави на економіку і на кожен конкретний суб'єкт господарювання. Політика скорочення ставок за основними податками залишається прогресивним інструментом управління економікою у багатьох країнах. Так, пониження ставок у 80-ті роки провели багато розвинених країн: у Японії максимальна ставка знизилася з 43,3 до 37,5 %, у Франції — з 50 до 45 %, у Великобританії — з 52 до 35 %, в Канаді — з 46 до 28 % і т.д. [2].

Проте податкові пільги повинні заохочувати тільки ті види діяльності, які більшою мірою необхідні зараз державі, тим самим стимулювати їх, не вдаючись до витрат бюджетних коштів. Вилучення деяких статей витрат повинне компенсуватися стимулюванням активності підприємств у цій сфері господарювання за допомогою тих самих пільг. Пільги також необхідні для стимулювання розвитку нових стратегічних напрямів: наукомістких, технічно складних, інформаційних. Тому контролювати треба не тільки обсяги пільг, а й їхню видову ефективність, зв'язок з видом діяльності, з розміром підприємства та ін.

Відомо, що економічний аналіз є могутнім аналітичним інструментом, який має широкий арсенал методичних прийомів і методів аналізу. Навіть проведений на основі неповних статистичних даних за кількістю, чисельністю, динамікою і структурою малого бізнесу, він показав, що розвиток останнього, особливо в промисловості є вкрай нестабільним [7–8]. Впливають і чисельність персоналу, і вид діяльності, і цілий ряд інших чинників: одні і ті самі податкові пільги, що надаються промисловим і торговельним малим підприємствам, за інших однакових умов дадуть різний ефект.

Тому використовувати механізм податкових пільг на основі даних економічного аналізу з урахуванням пріоритету розвитку підзвітної території (області, міста) можна диференційовано, стимулюючи тим самим розвиток пріоритетного напрямку. Такий підхід дасть змогу податкової системі посилити свій вплив на управління економікою на регіональному рівні.

Сама система оподаткування повинна сприяти зростанню бази оподаткування, тобто режим пільгового сприяння необхідний не тільки економічно слабким, малим підприємствам (зокрема новоствореним), але і суб'єктам господарювання із стабільним зростанням бази оподаткування, наприклад, суб'єктам, що освоюють стратегічно важливу для України або регіону інноваційну продукцію або технологію.

Реалізація різних можливостей вдосконалення податкової системи України вимагає досконального вивчення наслідків пропонованих нововведень і також є сферою економічного аналізу. Будь-які нововведення в системі оподаткування, податкові плани і плани з виконання прибуткової частини бюджету мають ґрунтуватися на достовірному економічному аналізі стану податкової бази і фінансово-економічного стану платників. Тільки в цьому випадку забезпечують ефективні регульовальний і стимулювальний вплив податкової системи на економіку країни.

Активізація аналітичної роботи на всіх рівнях управління податковою системою неможлива без вдосконалення організаційного механізму реалізації економічного аналізу. У зв'язку з цим сьогодні вкрай необхідна реорганізація мережі аналітичних відділів в рамках управління при обласних ДПА, основною функцією яких має бути не формальний перерозподіл об'єктів аналізу за підрозділами, а розширений економічний аналіз за спеціально розробленими стандартами його організації і проведення і затвердженими методиками оцінки результатів.

Робота таких підрозділів має бути скерована на збирання і систематизацію інформації про стан податкової бази загалом на підзвітній території і за групами платників. При цьому треба особливо виділяти не тільки групи найзначущіших платників району (офіс крупних платників) або платників з найбільшим обсягом заборгованості з платежів до бюджету, які вимагають особливого контролю: перша група визначає стан найбільшої частини податкової бази, а друга група характеризує стан платіжної і бюджетної дисципліни. Доцільно виділяти також групи представників малого бізнесу за пріоритетними для розвитку регіону напрямами (офіс малого і середнього бізнесу).

Аналітична робота в ДПА повинна забезпечувати необхідний для здійснення управління податковою системою мінімум достовірної аналітичної інформації. При цьому частину інформації можна використовувати на місцевому рівні відповідно до компетенції місцевих органів самоврядування, а частину — на макрорівні. Її прозорість і достовірність забезпечуватимуться використанням каналів передавання нормативних актів податкового законодавства. При цьому аналітична інформація, що безпосередньо впливає на податкову політику, надходитиме не зверху, виходячи з потреб уряду (що принципово важливо), а знизу, виходячи з можливостей платників.

Основа аналітичної інформації має становити достовірну оцінку стану податкової бази, одержати яку можна шляхом проведення аналізу фінансово-економічного стану платників податків із оцінюванням всіх складових їхнього економічного потенціалу. Також необхідний такий аналіз відносно найзначущих платників і платників-боржників, резервів розширення та вдосконалення податкової бази.

До функцій аналітичного підрозділу ДПА може входити оцінювання доцільності застосування податкових пільг (податкового кредиту) або штрафних і фінансових санкцій відносно окремих платників або їхніх груп. Він може оцінювати заборгованість платників: після оцінювання економічної ефективності певного виду податкової пільги може виноситися ухвала про доцільність його застосування.

Пропоновані нововведення в менеджменті податкової системи [7] здатні докорінно змінити роботу податкових адміністрацій, надавши діяльності інспекторів цілеспрямованого характеру, озброївши їх могутнім аналітичним апаратом для точного і своєчасного виявлення невідповідності у звітності платника, вказуючи на приховані від оподаткування засоби. З іншого боку, активне використання економічного аналізу в роботі ДПА допоможе своєчасно діагностувати тиск податків на окремих платників і рекомендувати відносно них застосування податкових пільг. Аналітичне обґрунтування обов'язково необхідне під час вирішення питання про пільгове оподаткування конкретного платника, накладення штрафних і фінансових санкцій на платника у великих розмірах, вирішення питання про звернення заборгованості перед бюджетом на майно платника.

Сьогодні в роботі ДПА передбачене проведення аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств, яке формально покладене на відділи примусового стягнення податків, хоча має на меті виявлення ступеня неплатоспроможності підприємств і організацій, що мають заборгованість перед бюджетом.

Проте на практиці аналіз ускладнений через високу поточну завантаженість працівників ДПА, відсутність досвіду аналітичної роботи і необхідної інформаційно-методичної бази, застаріле програмне забезпечення, а у ряді випадків і його повну відсутність. Тому сьогодні менеджмент податкової системи обмежується проведенням аналізу звітності декількох крупних підприємств-штрафників району.

Висновки. Отже, розвиток аналітичної складової і доцільність використання економічного аналізу як її інструменту є об'єктивною необхідністю. Запропонований шлях вдосконалення механізму використання економічного аналізу в менеджменті податкової системи досить реалістичний і дасть змогу надалі використовувати його як інструмент управління не тільки податковою системою, але і стимулювання розвитку малого бізнесу. Для організаційного забезпечення аналітичної роботи у достатньому обсязі необхідно створити в структурі районних ДПП мережі розширених, спеціалізованих аналітичних відділів.

Вдосконалення аналітичної методології дасть змогу значно прискорити в Україні проведення податкової реформи, а податковій системі — сформулювати ефективний менеджмент.

1. Касьяненко М. Організація роботи органами податкової служби. — Ірпінь: Акад. ДПС, 2002. — 292 с. 2. Малые и средние предприятия. Управление и организация / Под ред. Й.Х. Пихлера, Х.Й. Пляйтнера, К.-Х. Шмидта: Пер. с нем. И.С. Алексеевой и Г.И. Токаревой. — М.: Междунар. отношения, 2002. — 280 с. 3. Долишній М.І. Підприємництво в Україні: Проблеми становлення і

розвитку. Долишній М.І., Козоріз М.А., Даниленко А.С. — Ужгород: Карпати, 1997. — 363 с. 4. Брюммер К. Система поддержки предприятий малого и среднего бизнеса в Германии // Проблемы теории и практики управления. — 2002. — № 2. — С. 46–49. 5. Продиус И.П. Налоговая система как фактор формирования предпринимательской среды малого бизнеса / И.П. Продиус, С.В. Филиппова, В.А. Лысюк — Одесса: Астропринт, 1997. — 72 с. 6. Окремі показники розвитку. Статистична довідка № 01-01-39/140;232;449 в 4-х частинах. — Одеса: Головне управління статистики Одеської області, 2005. — 17 с. 7. Филиппова С.В. Экономический анализ малого бизнеса как инструмент налоговой системы Украины // Науковий вісник. Науки: економіка, політологія, історія / Одес. держ. екон. ун-т — Одеса: ОДЕУ, 2004. — № 10. — С. 125–128. 8. Филиппова С.В. Управленческий анализ: теория и практика. Цикл “Современные управленческие технологии”. — К.: АВРИО. — 2004. — 336 с.

УДК: 338.33

О.О. Цогла

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра обліку та аналізу

ВИБІР ОПТИМАЛЬНИХ ВАРІАНТІВ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ

© Цогла О.О., 2007

Розглянуто вибір оптимальних для підприємства варіантів диверсифікації, що пов'язаний з наявністю та розподілом ресурсів між різними видами діяльності підприємства та різними видами продукції, яку заплановано випускати. Науково обґрунтовано методи розподілу капіталовкладень між різними варіантами диверсифікації діяльності підприємства та виробництва продукції. Запропоновано розрахунок оптимального прибутку від кожного виду діяльності та можливість вибору оптимального асортименту продукції, що забезпечуватиме максимальний сумарний прибуток від її реалізації.

In the article analyses choice optimum for enterprises version diversifications. Suggest system equation distribution investment variety diversifications function. Solubility some calculate optimum profit and possibility selection optimum assortment production, that ensure maximum profit from realization.

Постановка проблеми. Життєва необхідність у зміні стратегії діяльності підприємства, як одного з найефективніших і найпрогресивніших засобів управління підприємства, зумовлена розвитком ринкових відносин, позитивними зрушеннями в економіці країни, зростаючою конкуренцією на світовому ринку. Ефективне управління вимагає аналітичного, стратегічного мислення, вміння передбачати результати прийнятих рішень та правильний вибір оптимальних для підприємства варіантів капіталовкладень.

Аналіз досліджень і публікацій. Впровадження стратегії диверсифікації діяльності підприємства з метою виведення його з кризового стану, широко розглядають в економічній літературі. Вагомий внесок у дослідження проблеми впровадження стратегії диверсифікації діяльності підприємств зробили вчені, серед яких варто виділити: І.Ансоффа, Роджер М.Кунц, Жак Ліувіль, З.Є. Шершньову, А.П. Наливайко, А.М. Петрова, М.Д. Корінько. Проте їхні дослідження не містять пропозицій щодо вибору якогось певного варіанта диверсифікації, тому виникає потреба у формуванні певної моделі, якою б можна було керуватися під час вибору оптимального для підприємства варіанта диверсифікації його діяльності та виробництва продукції.